ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

УДК 371.134:372.3

Світлана Гаврилюк

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ

У зв'язку з модернізацією змісту сучасної дошкільної освіти, впровадженням нової парадигми виховання, спрямованої на людину нової культури, розвиток її креативних можливостей та творчого потенціалу, важливого значення набуває професійна підготовка майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до педагогічної творчості як найважливішого складника кваліфікаційної характеристики фахівця дошкільної освіти.

Лише у процесі педагогічної творчості вихователя може здійснюватися його професійне зростання. У цьому виявляється трансцендентальна сутність людини, її здатність виходити за межі самої себе в процесі своєї творчості [14, с. 56].

Розвиток творчої особистості грунтовно досліджено в роботах В. І. Андрєєва, Д. Б. Богоявленської, Н. Ф. Вишнякової, В. М. Дружиніна, З. І. Калмикової, В. В. Клименка, Г. С. Костюка, О. І. Кульчицької, В. О. Моляко, В. В. Рибалки, В. А. Роменця та інших науковців.

Серед зарубіжних дослідників зазначеної проблеми необхідно відмітити наукові праці Дж. Абра, Ф. Баррона, М. Волаха, Дж. Гілфорда, Е. де Боно, Дж. Дьюї, Т. Рібо, А. Маслоу, С. Медніка, К. Роджерса, А. Розенберга, Р. Стернберга, Е. Торранса, К. Юнга, З. Фрейда, Е. Фромма та ін.

Професійна підготовка педагога до педагогічної творчості у процесі професійної освіти розглядається у працях Д. Б. Богоявленської, Ф. Н. Гоноболіна, Н. В. Гузій, В. І. Загвязинського, І. А. Зязюна, Я. А. Пономарьова, В. І. Панова, М. М. Поташника, П. І. Підкасистого, В. О. Кан-Калік, В. Г. Кузя, М. П. Лещенко, М. Д. Нікандрова, Л. І. Рувинського, О. Я. Савченко, В. О. Сластьоніна, В. А. Семиченко, С. О. Сисоєвої, В. О. Сухомлинського, О. В. Сухомлинської, В. А. Цапок, В. С. Шубинського та ін.

Різноманітним аспектам готовності педагога до творчої інноваційної діяльності присвячені сучасні дисертаційні дослідження О. В. Волошенко, О. І. Виговської, Н. В. Кичук, Л. В. Кекух, О. О. Кіяшко, Л. А. Машкіної, Л. О. Мільто, І. І. Осадченко, С. О. Сисоєвої, Н. В. Устинової та ін. Аналіз наукових досліджень з цієї проблеми доводить, що рівень творчого розвитку майбутнього покоління значною мірою визначається професіоналізмом, педагогічною майстерністю, компетентністю, професійним педагогічним мисленням педагога, його психологічною готовністю до педагогічної творчості.

Зважаючи на актуальність поставленої проблеми, мета статті спрямована на формування творчої індивідуальності студента у вищому навчальному закладі. Відповідно до мети, основні завдання дослідження:

- розкрити основні підходи до формування професійної готовності майбутніх фахівців дошкільної освіти до педагогічної творчості;
- висвітлити роль необхідних педагогічних факторів у вихованні творчої особистості в процесі вузівської життєдіяльності студента.

На думку вчених (Н. В. Рождественська, А. В. Толшин), серед багатьох соціальних і природних факторів розвитку творчих здібностей майбутніх фахівців є освіта [15].

1. У Національній доктрині розвитку освіти визначено: «Освіта – основа розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорука майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства» [10, с. 3].

2. «У широкому соціальному контексті під освітою розуміють цілеспрямований процес виховання і навчання в інтересах особистості та суспільства. У такому плані держава найбільш зацікавлена у формуванні творчої особистості, котра має свободу вибору професії, цілеспрямовано поглиблює свої уявлення про матеріальний і духовний світ, що її оточує» [16, с. 3].

3. Новий зміст освіти втілено у проекті Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки, яка визначає підготовку педагогічних кадрів у нашій державі як центральне завдання модернізації освіти, провідний принцип державної освітньої політики. Результатами реалізації Національної стратегії розвитку освіти є:

- «створення системи освіти нового покоління відповідно до вимог часу, що забезпечує повноту реалізації функції якісної освіти, випереджального загальноцивілізаційного розвитку людини, що перетворюється на провідний механізм відтворення суспільного інтелекту, науки і культури» [9, с. 374].
- «підготовка та виховання педагогічних кадрів, здатних працювати на засадах інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, дитиноцентризму, власного творчого безперервного професійного зростання» [9, с. 374].

4. Зазначені вимоги зумовлюють необхідність орієнтації вищої освіти на підготовку нової генерації майбутніх фахівців дошкільної освіти до педагогічної творчості. Це чітко визначено у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Законі України «Про освіту», Законі України «Про дошкільну освіту», Законі України «Про вищу освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, Концепції педагогічної освіти, «Національній доктрині розвитку освіти», а також у нормативно-правових актах Болонського процесу.

Безсумнівно, важливим періодом у підготовці майбутніх вихователів до педагогічної творчості є період навчання у вищому педагогічному навчальному закладі, де закладаються теоретичні і методичні засади готовності майбутнього фахівця до професійної творчої діяльності в дошкільному навчальному закладі.

На переконання В. Г. Кременя, «у новій філософії освіти студент виступає соціокультурною індивідуальністю, яка постійно розвивається разом із соціокультурним простором. Студент – це результат і процес розвитку соціокультурної системи. Тому головною особливістю сучасного педагогічного мислення є не лише прийняття тих чи тих положень та ідей, а й, насамперед, конструювання на їх основі цілісних освітніх моделей, які відображають єдину систему як суспільних, так і суто психолого-педагогічних поглядів і переконань. Фундаментом цих моделей і є сучасна філософія освіти, тобто соціально-філософські підходи до студента» [7, с. 38].

Студентський вік – сенситивний період до набуття зрілості, сходження до вершин творчості, з яких починається соціальна об'єктивна творчість. За Б. Г. Ананьєвим, «студентський вік – це період, протягом якого відбувається виховання спеціаліста, суспільного діяча та громадянина, а також відбувається опанування багатьма соціальними функціями та формування професійної майстерності. Це вік складного конструювання мислительних процесів» [1, с. 5–8].

В. О. Роменець зауважує, що творчі можливості віку молодості повинні бути розкриті для того, щоб знайти оптимальні засоби їхньої діагностики та виховання. Слід виховувати не ізольовано взяті, хоч і важливі творчі компоненти (інтуїцію, уяву, мислення тощо), а їхню органічну єдність – творчу індивідуальність в цілому. Серед нашої молоді є багато талановитих дослідників. Своєчасно підтримати їхні творчі зусилля, зміцнити віру в свої сили – одне з найголовніших завдань [17, с. 7].

Щоб оволодіти вершинами творчості, потрібно здійснити і попередню підготовку – розвивати якості пам'яті, сприймання, уяви, мислення, потрібно бути достатньо підготовленим інтелектуально в цілому [6, с. 231].

Адже, «творчість – властивість професіоналів високого класу. Творчий професійний потенціал забезпечує найсуттєвіші прогресивні зміни у виробництві й соціумі. Важливим для особистості зокрема й суспільства в цілому є не лише результати творчого процесу, а й виховання в кожного здатності швидко і з готовністю сприймати та розуміти нове, не протидіяти йому, а, навпаки, демонструвати готовність до генерації свіжих ідей і технічних рішень» [13, с. 210].

Образно кажучи, випускник вузу – молодий фахівець – буде підготовлений «зі знаком якості», якщо в процесі вузівської

життєдіяльності студента відбулося його навчання, виховання і самовиховання як творчої особистості, яка здатна бачити сучасні соціальні та виробничі проблеми, а також професійно і творчо їх вирішувати. У зв'язку з цим центральна ідея пропонованої психолого-педагогічної концепції полягає в тому, як, здійснюючи перебудову вищої школи, перетворити її зі школи знань у школу творчості [5, с. 210].

До важливих суб'єктивних умов творчості, на думку В. І. Загвязинського, необхідно віднести достатньо високий рівень наукової і педагогічної компетентності педагога, його розвиток педагогічного мислення, прагнення до творчого пошуку, володіння педагогічною технікою, певний педагогічний досвід, достатній рівень розвитку інтелектуальних навчань, уяви і інтуїції. Ці та інші якості, властиві педагогу-творцю, потрібно формувати ще на студентській лаві [4, с. 36–37].

Відтак, розвиток і виховання творчої особистості у вищих навчальних закладах слід спрямувати на творчий пошук, розвиток активності, самостійності, професійної компетентності, нового творчого мислення студентської молоді.

Розвиток творчих здібностей майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, на думку Л. І. Новікової, перебуває у великій залежності від ефективності виховної роботи, що проводиться на факультеті. У виховній роботі важливо поєднувати суспільну спрямованість діяльності дітей з їх творчими інтересами, здібностями, задатками [11, с. 113].

Вивчення педагогів з перевагою стереотипного мислення, функціонально-рольової поведінки дозволило Н. Г. Осуховій виявити широкий спектр внутрішніх умов, які заважають проявам творчої індивідуальності: відсутність ставлення до педагогічної діяльності, як до покликання, слабке усвідомлення своїх індивідуальних особливостей, прагнення відповідати вимогам адміністрації; боязнь відповідальності; невіра в свої сили; відсутність умінь і навичок та ін. [12, с. 54–55].

Навпаки, для творчих педагогів характерний індивідуальний стиль діяльності, що дозволяє реалізувати в процесі навчання та його засобами свою неповторну особистість. Вони ставляться до педагогічної діяльності як до покликання, вони усвідомлюють особливості своєї особистості і враховують їх при відборі педагогічних засобів. Автор переконливо доводить, що традиційні методи навчання (лекція, семінар та ін.) за своєю природою не здатні забезпечити вирощування «творчої індивідуальності». Їх призначення – сформувати у студентів знання, вміння, навички. Така система підготовки педагога завдає шкоди розвитку його творчої індивідуальності, сприяє відтворенню особистостей консервативного типу. Необхідна повна перебудова системи підготовки педагога, цільовий орієнтир якої – формування творчої індивідуальності педагога-гуманіста. Потрібен також пошук технологій, здатних забезпечити досягнення цих цілей [12, с. 56].

Частіше сферу прояву творчості педагога мимоволі звужують, зводячи її до нестандартного, оригінального вирішення педагогічних завдань. Тим часом творчість педагога виявляється і при вирішенні комунікативних завдань, що виступають своєрідним фоном і підставою педагогічної діяльності. У сфері особистості педагогічна творчість виявляється як самореалізація педагога на основі усвідомлення себе творчою індивідуальністю, як визначення індивідуальних шляхів свого професійного зростання та побудова програми самовдосконалення [20, с. 113].

О. М. Лук, вважає, що творчі здібності самі по собі не перетворюються на творчі звершення. Для того, щоб отримати результат, домогтися творчих досягнень, необхідний двигун, або провідний ремінь, який запустив би в роботу механізм мислення. Іншими словами, необхідні бажання і воля, потрібна мотиваційна основа [8, с. 73].

З поняттям мотив пов'язують такі психологічні феномени, як уявлення та ідеї, почуття й переживання, потреби й нахили, бажання і звички тощо. Величезний вплив на мотивацію творчості має соціальне середовище. Необхідно створити у вищому навчальному закладі таке психосоціальне середовище, яке буде психологічно комфортне для вихованців, заохочувати продукування оригінальних ідей, сприяти пробудженню креативності [19, с. 39].

Підкреслюючи необхідність створення розвивального навколишнього середовища, яке б підтримувало і нагороджувало творчі ідеї студентів у вищому навчальному закладі, розробники інноваційної теорії креативності Р. Дж. Стернберг, О. Л. Григоренко справедливо зауважують, що можна мати всі необхідні внутрішні ресурси для творчого мислення, проте без підтримки середовища (наприклад, форуму для запропонованих ідей) творчі здібності всередині індивіда можуть так ніколи і не виявитися [18, с. 155]. Творчість, на думку дослідників, вимагає вельми великої кількості середовищних чинників, що сприяють її реалізації.

Іншими словами, традиційне навчання може завдати шкоди творчим студентам, не надаючи їм змоги висловити їх творчий потенціал і неадекватно оцінюючи їх успіхи [18, с. 156].

Таким чином, «педагогічна творчість, є модусом творчості взагалі і протистоїть формалізму в освіті, як змістовна форма його організації протистоїть формальній формі. Єдності форми і змісту в освіті буде досягнуто в тому випадку, якщо творчість стане нормою навчального процесу, а не рідкісним винятком з правил. Для цього необхідно, щоб реальне життя максимально вимагало творчих людей, а не простих виконавців формальних правил» [2, с. 5].

Відтак, для успішного формування готовності майбутніх вихователів до творчої педагогічної діяльності у вищому навчальному закладі необхідно виховувати такі професійно важливі якості, як професійну гідність, професійну етику, працьовитість; розвивати їхні інтереси,

схильності й здібності в різних видах творчої діяльності й, таким чином формувати професійну активність, яка складається з таких важливих елементів, як формування й виховання професійних інтересів, виховання поваги до професії, любові та психологічної готовності до праці [3, с. 118].

Досліджувана нами проблема розглядається в аспекті формування нового типу особистості студента – майбутнього фахівця дошкільної освіти, збагачення його знаннями з педагогіки творчості, формування професійних умінь, національних та особистісних цінностей, розвиток творчих здібностей, мотивів і характерологічних якостей особистості, які забезпечать успішний творчий результат у майбутній професійній діяльності.

Підготовку майбутніх вихователів до педагогічної творчості в процесі вузівської підготовки ми розглядаємо як багатоаспектний, цілеспрямований, довготривалий процес особистісного професійного становлення творчої індивідуальності педагога, готового до майбутньої професійної інноваційної діяльності в умовах сучасного дошкільного навчального закладу.

Відтак, освітня модель професійної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до педагогічної творчості повинна будуватися на основі синергетичного, аксіологічного та акмеологічного підходів, що є перспективою подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ананьев Б. Г. К психофизиологии студенческого возраста // Современные психолого-педагогические проблемы высшей школы. – Л. : ЛГУ, 1974. – С. 5–8.
2. Геращенко И. Г. Педагогическое творчество и формализм / И. Г. Геращенко // Школа. – 2000. – № 1(34). – С. 5.
3. Дзундза А. І. Професійне самовизначення як важлива складова професійної культури майбутніх фахівців / А. І. Дзундза // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки. – 2007. – Вип. 47. – С. 118.
4. Загвязинский В. И. Педагогическое творчество учителя / В. И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1987. – 160 с.
5. Интенсификация творческой деятельности студентов. Издательство Казанского университета / под ред. В. А. Андреев, А. М. Мельхорн, 1990. – 198 с.
6. Кульчицкая Е. И. Сирень одаренности в саду творчества / Е. И. Кульчицкая, В. А. Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 316 с.
7. Кремінь В. Г. Освіта і нака в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремінь. – К. : Грамота, 2005. – 488 с.
8. Лук А. Н. Мышление и творчество / А. Н. Лук. – М. : Политиздат. –

1976. – С. 73.
9. Матеріали ІІІ Всеукраїнського з'їзду працівників освіти. – Київ, Чернівці : Букрест, 2011. – 400 с.
10. Національна доктрина розвитку освіти. Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Дошкільне виховання. – 2002. – № 7.
11. Новикова Л. И. Педагогика детского коллектива / Л. И. Новикова. – М. : Наука, 1978. – С. 113.
12. Осухова Н. Г. Становление творческой индивидуальности педагога / Н. Г. Осухова // Педагогика. – 1992. – № 3–4. – С. 56.
13. Пальчевський С. С. Акмеологія : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / С. С. Пальчевський. – К : Кондор, 2008. – 398 с.
14. Петрушкин В. И. Психология и педагогика художественного творчества : учебное пособие для вузов / В. И. Петрушкин. – М. : Академический Проект, Гаудеамус, 2006. – 490 с.
15. Рождественская Н. В. Креативность: пути развития и тренинги / Н. В. Рождественская, А. В. Толшин. – СПб. : Питер, 2004. – 272 с.
16. Роджерс К. Взгляд на психологию становлення человека / К. Роджерс ; пер. с англ. – М. : Прогресс Универс, 1999. – 480 с.
17. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посібник / В. А. Роменець. – 2-ге вид., доп. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.
18. Стернберг Р. Инвестиционная теория креативности / Р. Стернберг, Е. Григоренко // Психологический журнал. – 1998. – Том 19. – № 2. – С. 155.
19. Темина С. Ю. Основы подготовки будущих учителей к педагогическому творчеству / С. Ю. Темина. – М. : Компания Спутник +, 2001. – 42 с.
20. Шопіна А. В. Педагогічна діяльність як творчий процес / А. В. Шопіна // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : збірник наукових праць / ред. кол.: Т. І. Сущенко (гол. ред.) та ін. – 2009. – Вип. 54. – С. 113.